

Millaisia vaikutuksia on etnisellä ja kulttuurisella monimuotoisuudella?

Maahanmuutto lisää väestön etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Monimuotoisuudella voi olla myös myönteisiä seurauksia, mutta niiden saavuttamiseksi maahanmuuttajat on saatava työelämään ja estettävä segregoituminen.

Mari Kangasniemi
Vanhempi tutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
mari.kangasniemi@labour.fi

Väestön muuttuminen etnisesti monimuotoisemmaksi maahanmuuton kautta on merkittävä ilmiö nykypäivän Suomessa. Ulkomaila syntyneiden osuus kasvoi vuodesta 1990 vuoteen 2010 1,3 prosentista 4,2 prosenttiin¹. Tämä osuus muodostuu lukuisista eri kansallisuuksista, joten

voidaan hyvin sanoa, että monimuotoisuus on tulossa osaksi myös suomalaista yhteiskuntaa. Ei myöskään pidä unohtaa, että Suomessa on historiallisestikin ollut useita etnisiä ryhmiä, kuten suomenruotsalaiset, saamelaiset ja romanit². Monimuotoisuus

¹ Lähde: Tilastokeskuksen väestörakennetilastot.

² Esim. Raento ja Husso (2002) ovat kartoittaneet Suomen monikulttuurisuutta.

voi käsitteenä viitata myös monimuotoisuuden suhteessa muuhun kuin etnisiin ryhmiin, esimerkiksi uskontoon, ammattiin, ikään tai koulutustasoon, mutta tässä artikkelissa keskitytään etniseen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen.

Taloustieteen perinteinen näkökulma maahanmuuttoon on perinteisesti käsitellyt sen vaikutusta alkuperäisasuk-

kaiden työllisyyteen ja palkkoihin.³ Hyvinvointivaltion näkökulmasta huolenaiheena on myös lisäväestön aiheuttama painolasti julkiselle taloudelle, eritoten jos heidän työllistymisensä ei ole kantäväestön tasoa.

On kuitenkin selvää, että maahanmuutolla voi olla paljon muitakin vaikutuksia.

³ Ks. esim. Sarvimäki (2010).

Mari Kangasniemi toteaa, että monimuotoisuudella voi olla vaikutuksia mm. tuottavuuteen ja yhteiskunnan päätöksentekoon.

Se, että väestö koostuu suuremmasta määrästä jollakin tapaa erilaisia väestöryhmiä, ei ole merkityksetöntä sen paremmin tuottavuuden, innovaatioiden, poliittisen päätöksenteon kuin ihmisten

---

Maahanmuutto voi vaikuttaa työllisyyteen, palkkoihin ja julkiseen talouteen mutta myös tuottavuuteen, yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja koettuun hyvinvointiin.

---

subjektiivisen hyvinvoinninkaan kannalta. Maahanmuutto herättää monissa voimakkaita intohimoja, mikä omalla tavallaan kertoo siitä, että monimuotoisuudella tosiaan on suora vaikutus ihmisten kokemaan hyötyyn. Subjektiivisesti koettu hyöty voi toisaalta tarpeettomasti värittää myös havaintoja laajemmista yhteiskunnallisista vaikutuksista. Tieteellisempi lähestymistapa asiaan on hyötyjen ja haittojen tarkka punnitseminen ja mittaaminen.

Tässä artikkelissa pohdiskellaan väestön monimuotoisuuden lisääntymisen erilaisia vaikutuksia yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden valossa. Pääpaino on taloustieteellä – joskaan poikkeamia muihin yhteiskuntatieteisiin ei voida välttää – ja sillä, mitä tilastoaineistoihin perustuva tutkimus pystyy kertomaan erityisesti etnisen monimuotoisuuden vaikutuksista esimerkiksi työn tuottavuuteen. Monimuotoisuus on ilmiönä toki hyvin monitahoinen: esimerkiksi etnisen identiteetin muodostumisesta ja vaikutuksista on paljon yhteiskuntatieteellistä ja psykologista kirjallisuutta, mutta tässä artikkelissa ei tarkemmin pureuduta ryhmien muodostumiseen tai niiden vaikutukseen vähemmistöön kuuluvan yksilön elämään.

Monimuotoisuuden tutkimus on ainakin taloustieteellisestä näkökulmasta aiemmin suureksi osaksi keskittynyt ”vanhoihin” maahanmuuton kohteisiin kuten Yhdysvaltoihin tai historiallisesti monietnisiin maihin. Viime aikoina tosin Euroopan osalta on tehty myös uutta kiinnostavaa tutkimusta. Suomen aineistoihin perustuvaa vastaavaa tutkimusta ei tiettävästi vielä ole, mikä on paljolti ymmärrettävää, koska esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Euroopan suurkaupunkien kaltaisia hyvin monimuotoisia alueita ei Suomessa ole vanhastaan ollut.

Mitä on monimuotoisuus?

Monimuotoisuuden vaikutusten arvioimiseksi on ensin jotenkin mitattava sitä. Monimuotoisuudella eli diversiteetillä tarkoitetaan sitä, kuinka monista ja kuinka erilaisista ryhmistä jokin yhteisö koostuu. Monimuotoisuutta voidaan arvioida tarkemmin sitä mittaavien indeksiavulla. Yksi tavanomaisimmin käytetyistä indekseistä kuvaa sen todennäköisyyttä, että kaksi satunnaisesti valittua henkilöä ovat eri ryhmistä (ns. fraktionalisaatio). Ääripäinä ovat täysi homogeenisuus, jossa kaikki kansalaiset kuuluvat samaan ryhmään, ja täysi monimuotoisuus, jossa jokainen kuuluu eri ryhmään. Monimuotoisuus siis riippuu toisaalta siitä, kuinka monta erilaista ryhmää väestössä on ja toisaalta siitä, kuinka tasaisesti henkilöt ovat jakautuneet eri ryhmiin.

Monimuotoisuuden määritelmä ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Tärkein kysymys on, miten määritellään ryhmä, johon ihminen kuuluu. Tilastollisessa tutkimuksessa on kuitenkin väistämättä tukeuduttava johonkin suhteellisen yksiselitteiseen ja helposti saatavilla olevaan tapaan määritellä ryhmät, kuten äidinkieli tai johonkin lähdeaineistoon perustuva etnisten ryhmien luokittelu.

Kun mielenkiinto kohdistuu erityisesti maahanmuuton vaikutuksiin ja indeksejä lasketaan maahanmuuttajien osalta, alkuperämaa tai äidinkieli on usein luonteva luokitteluperuste. Myöhempien polvien maahanmuuttajien kohdalla tosin tämänkin peruste voi olla hutera: usein maahanmuuttajayhteisöt kuitenkin säilyttävät jonkinlaisen oman identiteetin useita sukupolvia, jolloin maassa syntynytkin voi olla etnisesti vähemmistöä. Kieli ei sekään aina kulje käsi kädessä etnisen ryhmän kanssa.

Monimuotoisuuden kehitys maahanmuuton seurauksena ei riipu ainoastaan maahanmuuton kokonaismäärästä, vaan myös siitä, tulevatko maahanmuuttajat useasta eri ryhmästä vai vain muutamasta maista ja miten he ovat jakautuneet näihin ryhmiin. Kun väestö koostuu vain muutamasta ryhmästä, kommunikaatio-ongelmat ovat pienempiä ryhmän sisällä, mutta yhteisöjen polarisoituminen suhteessa toisiinsa tai kantaväestöön voi olla vahvempaa.

On myös muistettava, että identiteetti ja etniset ryhmät eivät ole ominaisuuksia, joita ei voitaisi ihmisten toimesta manipuloida: sisäisten ristiriitojen repimissä maissa on usein poliittisin tarkoituksiperin pyritty korostamaan joidenkin ryhmien erilaisuutta ja siten luotu keinotekoisesti ”etnisiä” ryhmiä (Okediji 2011).

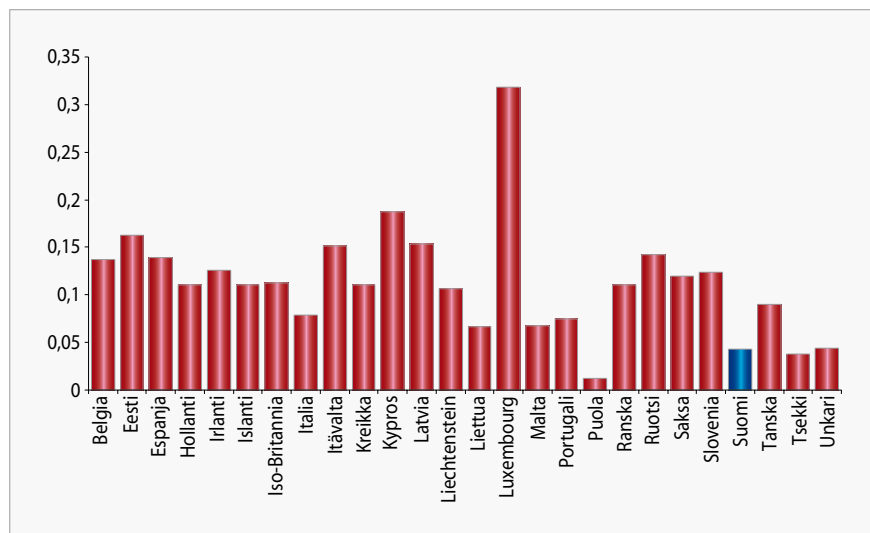
Indeksejä ei ole helposti saatavilla vuosittain laskettuna yksittäisten tutkimusten ulkopuolelta. Esimerkiksi Okediji (2011) on laskenut indeksin, joka ottaa huomioon sekä etniset, uskonnolliset että eri kieltä puhuvat ryhmät. Suomi maana sijoittuu hänen indeksillään Euroopan maista lähelle Kreikkaa. Indeksillä on laskettu 20 Euroopan maalle, ja Suomi on näistä 15. Korkeita arvoja näistä maista saavat Sveitsi, Saksa, Iso-Britannia ja Ranska. Vertailun vuoksi mainittakoon, että erityisen korkeita arvoja saavat Kanadan ja Yhdysvaltojen lisäksi esimerkiksi monet Afrikan maat (seitsemän Sa-

Suomi on vähemmän monimuotoinen kuin useimmat Länsi-Euroopan maat.

haran eteläpuolisen Afrikan maata on monimuotoisempia kuin Kanada) sekä Myanmar, Intia, ja Singapore, jotka ovat monimuotoisempia kuin esimerkiksi Yhdysvallat. Monimuotoisuutta voidaan toki tarkoituksesta riippuen arvioida myös pienemmän alueen kuin koko maan tasolla: hyvin monimuotoisetkin maat saattavat pitää sisällään paljon alueellista vaihtelua.

Euroopan maita voidaan kuitenkin helposti verrata huomattavasti karkeamman mittarin eli ulkomailla syntyneen väestön osalta (kuvio 1). Suomessa heidän osuutensa on edelleen varsin pieni verrattuna siihen, että monissa Länsi-Euroopan maissa se on yli 10 prosenttia.

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneiden osuudet eri Euroopan maissa vuonna 2010.

Lähde: Eurostat.

Työelämä ja tuottavuus

Seuraavassa pohditaan hieman tarkemmin monimuotoisuuden vaikutuksia talouteen ja yhteiskuntaan⁴. Monimuotoisuus voi vaikuttaa työntekijöiden tuottavuuteen, innovatiivisuuteen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Maahanmuuton ja monimuotoisuuden työelämävaikutuksia ei voida sivuuttaa, vaikka monimuotoisuutta tuleekin katsoa myös laajemmin. Eritoten maahanmuuttopolitiikkaa ohjaavat usein kansantalouden työvoimatarpeet, ja oleellisena maahanmuuttajien kotoutumiselle on nähty myös heidän integroitumisensa työelämään. Myös monimuotoisuuden mahdolliset positiiviset vaikutukset työpaikkojen tuottavuuteen realisoituvat vain, jos monimuotoinen väestö työllistyy. Empiirisessä tutkimuskirjallisuudessa on tutkittu alueiden ja yritysten työvoiman rakenteen vaikutuksia niiden tuottavuuteen ja innovaatioihin.

Teoriassa työntekijöiden monimuotoisuus voi vaikuttaa tuottavuuteen mihin suuntaan vain.

tuksia niiden tuottavuuteen ja innovaatioihin.

Tuotantoon tarvitaan erilaisia taitoja, erilaista koulutuksella hankittua osaamista ja kokemusta ja ihmistyyppejä sopivassa suhteessa. Oikea työvoiman rakenne parantaa kaikkien tuottavuutta. Erilaisista taustoista tulevat työntekijät voivat parhaassa tapauksessa yhdistää hedelmällisesti erilaisia taitoja, työskentelytapoja ja ideoita, jolloin lopputulos on ”enemmän kuin osiensa summa”.

Toisaalta työntekijöiden erilaisuus on omiaan aiheuttamaan vakaviakin kommunikaatio-ongelmia, etnisten ryhmien tapauksessa joko suoranaisten kielitaidon puutteen tai kulttuurierojen takia. Työntekijät voivat tuntee epäluuloa muita ryhmiä kohtaan ja olla halukkaampia tekemään yhteistyötä oman ryhmänsä edustajien kanssa. Tässä suhteessa voi olla oleellista se, miten tasaisesti työvoima jakautuu eri ryhmiin: kommunikaatio-ongelmat voivat olla kärjistyneempiä, jos kaikki kuuluvat eri ryhmiin, mutta toisaalta klikkiytyminen on todennäköisempää, kun joukko muodostuu parista isommasta ryhmästä. Nämä vaikutukset tulevat esiin myös tuonnempana yhteiskunnallisen päätöksenteon yhteydessä.

On siis selvää, että monimuotoisuus ei suinkaan ole ainoastaan siunaus, ja kokonaisvaikutusta työn tuottavuuteen on mahdoton hahmottaa ilman empiiristä tutkimusta. Lazear (2000) on todennut, että monimuotoisuuden hyötyjen esiin-

tuominen on poliittisesti korrekta, mutta niiden puolesta ei ole juurikaan todisteita. Sittemmin tutkimusten määrä on jonkin verran kasvanut.

Ottaviano ja Peri (2006) ovat hyödynneet aluetaloustieteen malleja, joissa yhdistetään monimuotoisuuden lisääntymisen vaikutukset toisaalta hyötyyn ja toisaalta tuottavuuteen. Suoraa hyötyvaikutusta on sinänsä vaikea mitata, mutta malleissa voidaan käyttää esimerkiksi tietoa maanvuokrasta. He toteavat, että monimuotoisuus lisää alkuperäisväestön työn tuottavuutta. Samoilla linjoilla ovat Bellini et al. (2008), jotka ovat tarkastelleet monimuotoisuutta ja tuottavuutta Euroopan alueiden osalta ja todenneet, että tulokset tukevat Ottavianon ja Perin johtopäätöksiä.

Aluemalleja parempi tapa tutkia nimenomaan työn tuottavuutta on yritys- tai toimipaikka-aineiston käyttö. Brunow ja Blien (2011) ovat soveltaneet toimipaikkatason aineistoon samantyyppisiä malleja kuin Ottaviano ja Peri. He tulkitsevat tuloksensa mm. niin, että monimuotoisuus lisää tuottavuutta siten, että tietyllä kansallisuuksien määrällä tasaisempi jakauma eli monimuotoisuuden lisääntyminen lisää tuottavuutta.

Toisaalta Parrotta ym. (2011) ovat osoittaneet varsin kattavalla tanskalaisella aineistolla, että etnisen monimuotoisuuden vaikutukset yrityksen tuottavuuteen ovat korkeintaan merkityksettömiä ja voivat olla jopa negatiivisia. Longhi (2011) taas toteaa, että Britanniassa alueen monimuotoisuudella ei ole pitkittäistarkastelussa todellista vaikutusta palkkoihin, vaikka poikittaisaineistossa havaitaan positiivinen korrelaatio. Työtyytyväisyyteenkään monimuotoisuus ei vaikuta.

Uusien keksintöjen ja toimintatapojen luominen kumpuaa myös usein erilaisten vaikutteiden yhteen tuomisesta.

On olemassa empiiristä näyttöä monimuotoisuuden myönteisestä vaikutuksesta tuottavuuteen, mutta kaikki tulokset eivät ole positiivisia.

Monimuotoisuuden yhteys innovatiivisuuden onkin yksi esitetty hypoteesi. Niebuhr (2010) osoittaa, että aluetasolla t&k-ammateissa olevien maahanmuuttajien monimuotoisuus on yhteydessä t&k-toiminnan tuottavuuteen, mutta tulosta ei välttämättä voi yleistää kaikkiin töihin ja osaamistasoihin. Ozgen ym. (2011) toteavat, että patenttihakemukset lisääntyvät maahanmuuttajien monimuotoisuuden myötä, kun se ylittää tietyn kriittisen rajan, mutta maahanmuuttajien osuus sinänsä ei vaikuttanut patenteihin.

Monimuotoisuuden roolia innovaatioissa on pohtinut esimerkiksi amerikkalainen sosiologi Richard Florida (2003), joka on tutkinut erityisen paljon korkean teknologian innovaatioita tuottavia kaupunkeja Yhdysvalloissa. Hän on todennut, että erityisen innovatiiviset kaupungit ovat poikkeuksellisen monimuotoisia, paitsi etnisten ryhmien myös muiden vähemmistöjen kuten seksuaalivähemmistöjen osalta. Tilastollisesti on kuitenkin vaikea erottaa syytä ja seurausta: kyseessä lienee itseään vahvistava prosessi, jossa alueen lisääntynyt innovatiivisuus ja suvaitsevaisuus houkuttelee monimuotoista luovaa työvoimaa ja päinvastoin.

Toistaiseksi siis näyttää siltä, että monimuotoisuudella saattaa parhaassa tapauksessa olla positiivisia vaikutuksia tuottavuuteen: on kuitenkin mah-

dollista, että kokonaisvaikutukset ovat positiivisia vain joissakin olosuhteissa, esimerkiksi koulutustaso voi vaikuttaa niihin. Monimuotoisuutta voidaan mallintaa myös siten, että se itsessään jollakin tapaa vaikuttaa suoranaisesti ihmisten hyvinvointiin. Ei liene liioiteltua ajatella, että ainakin joillekin ihmisille asuinympäristön monimuotoisuus aiheuttaa hyödyn vähenemistä ja erityisesti, mikäli etnisten ryhmien välillä esiintyy jännitteitä tai yhteydenottoja. Monimuotoisille alueille on ominaista myös etnisten ravintoloiden, liikkeiden ja palvelujen suuri määrä. Yleisesti ajatellaan, että erilaisten palvelujen ja tuotteiden tarjolla olevan valikoiman lisääntyminen lisää hyvinvointia. Monimuotoisuuden suorat hyvinvointivaikutuksetkin voivat siis olla kumman suuntaisia tahansa.

Yhteiskunta ja politiikka

Vaikka maahanmuuttokeskustelu veloo ennen kaikkea kehittyneissä maissa, kansakuntien monimuotoisuus ei ole tuntematonta monissa kehitysmaissa. Itse asiassa monet kehitysmaat ovat vanhastaan monimuotoisempia kuin kehittyneet maat, kuten aiemmas-ta indeksien vertailusta havaitaan. Monimuotoisuuden erilaisten syiden lisäksi kehitysmaissa olosuhteet ovat monin tavoin kehittyneistä maista poikkeavat ja taistelu niukoista resursseista epäilemättä rajumpaa: voidaan kuitenkin pohtia, onko kehitysmaiden esimerkistä johdettavissa jotain myös kehittyneitä maita hyödyttävää tietoa. Kehitysmaiden osalta monimuotoisuuden vaikutusta on pohdittu jo vanhastaan, kun on etsitty selittäviä tekijöitä sille, miksi jotkut maat ovat epäonnistuneet talouskasvun saavuttamisessa.

Easterly ja Levine (1997) totesivat usein siteeratusta artikkelissaan, et-

---

Etninen monimuotoisuus saattaa vaikeuttaa tulojen uudelleenjakoa.

---

tä etninen monimuotoisuus vähentää talouskasvua ja on ollut merkittävänä osatekijänä estämässä Afrikan kasvua. Keskeisenä syynä tulokselle he näkivät sen, että liiallinen monimuotoisuus estää tehokkaan politiikan toteuttamista ja julkisten hyödykkeiden tarjontaa. Samoilla linjoilla ovat olleet jotkut muutkin tutkijat⁵. Pohjimmaisena syynä voi olla etnisten ryhmien haluttomuus yhteistyöhön, keskinäisen luottamuksen puute tai suoranaiset jännitteet ja konfliktit.

Collier (2001) on kuitenkin joiltakin osin kyseenalaistanut nämä johtopäätökset, ja todennut, että etninen moninaisuus vaikuttaa haitallisesti nimenomaan epädemokraattisissa valtioissa, joissa hallinto jakaa uudelleen resursseja kasvun kustannuksella, joskus hyvin pienen ryhmän etuja silmälläpitäen. Vastaavasti yhden ryhmän dominoiva asema voi aiheuttaa saman lopputuloksen jopa demokratiassa. Collier tarjoaa ratkaisuksi vähemmistöjen oikeuksien suojelua tällaisissa yhteiskunnissa, joskin toteaa myös että julkisen sektorin tehokkuus voi olla väistämättä hieman heikompi heterogeenisissä yhteiskunnissa.

Kehittyneiden maiden osaltakin voidaan hyvästä syystä pohtia, voiko lisääntyvällä monimuotoisuudella olla mer-

---

⁵ Esim. Alesina et al. (1999) sekä Alesina ja Ferrara (2005).

kitystä yhteiskunnan päätöksenteon kannalta. Alesinan ym. (2001) mukaan yhtenä syynä sille, että Yhdysvalloissa ei ole eurooppalaistyylisiä hyvinvointivaltioita, on sen rodullinen heterogeenisuus ja vähemmistöjen köyhyys yhdistettynä rotujen väliseen jännitteeseen. Haluttomuus uudelleenjakoon kumpuaa siis ehkä osin siitä, että altruismia tunnetaan vähemmän toista rotua kohtaan. Hieman lähempääkin on tehty aiheeseen liittyviä tutkimuksia: Dahlberg ym. (2011) ovat todenneet ruotsalaisaineistoa analysoimalla, että pakolaisten määrän lisääntyminen alueella vähentää asukkaiden halua tulojen uudelleenjakoon.

Sosiologit Portes ja Vickstrom (2011) ovat myös tarkastelleet monimuotoisuuden osuutta sosiaalisen pääoman muodostumisessa. Aiemmin on väitetty, että monimuotoisuus vähentää sosiaalista pääomaa eli sellaisia seikkoja kuten yhteisöllisyyttä ja luottamusta muihin yhteisön jäseniin. Aiheesta on tehty verrattain suuri määrä tutkimusta, mutta syy-seuraus-suhteiden hahmottaminen on vaikeaa, etenkin kun erimielisyyttä vallitsee sosiaalisen pääoman tarkasta mittaamisesta ja määrittelystä. Portes ja Vickstrom kuitenkin toteavat, että kaikesta päätellen monimuotoisuus yksinään ei ole yhteiskuntajärjestystä rapauttava tekijä, vaan niitä ovat epätasa-arvo ja segregatio. Vanhanaikainen yhteisöllisyys, jota monimuotoisuus saattaa heikentää, ei ole heidän mukaansa välttämätön toimivan yhteiskunnan ehto.

Johtopäätökset

Väestön monimuotoisuus on maahanmuuton ansiosta kasvamassa monissa maissa. Vaikka kestää kauan ennen kuin Suomessa saavutetaan samanlainen monimuotoisuuden taso kuin historialli-

---

Maahanmuuttajat pitää integroida työelämään tehokkaalla kotoutuksella.

---

sesti multietnisissä maissa, on syytä pohtia mitä vaikutuksia monimuotoisuudella voi olla.

Osa empiirisestä tutkimuksesta viittaa siihen, että parhaassa tapauksessa monimuotoista maahanmuuttajaväestöä voidaan hyödyntää kasvattamaan kaikkien työn tuottavuutta ja innovatiivisuutta. Tämä kuitenkin edellyttää vähintään sitä, että maahanmuuttajat saadaan integroitua työelämään. Mahdollinen positiivinen tuottavuusvaikutus ei siis vähennä tehokkaan kotouttamisen ja työllistymisen tarvetta.

Pitkällä aikavälillä on otettava myös huomioon monimuotoistumisen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Päätöksenteko voi hankaloitua ja suhtautuminen tulojen uudelleenjakoon muuttua. On kuitenkin muistettava, että ryhmien erilaisuus ja suhtautuminen toisiinsa ei ole välttämättä pysyvä ulkoinen ominaisuus. Tehokkaan kotouttamisen toivoisi vähentävän myös ryhmien välisiä jännitteitä. ■

KIRJALLISUUS

Alesina, A. & Baqir, R. & Easterly, W. (1999), Public Goods And Ethnic Divisions, *Quarterly Journal of Economics*, 114, 1243–1284.
Alesina, A. & Glaeser, E.L. & Sacerdote, B. (2001), Why Doesn't The US Have a European-Style Welfare State? *Harvard Institute of Economic Research Discussion Paper* 1933.

www.economics.harvard.edu/pub/hier/2001/HIER1933.pdf
 Alesina, A. & La Ferrara, E. (2005), Ethnic Diversity and Economic Performance, *Journal of Economic Literature*, 43, 762–800.
 Bellini, E. & Ottaviano, G.I.P. & Pinelli, D. & Prarolo, G. (2008), Cultural Diversity and Economic Performance: Evidence from European Regions, Hamburg Institute of International Economics (HWWI) Research Paper 3–14. <http://econstor.eu/bitstream/10419/48212/1/664195679.pdf>
 Brunow, S. & Blien, U. (2011), Effects of Cultural Diversity on Individual Establishments, Norface Discussion Paper 2011–06. www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_06_11.pdf
 Collier, P. (2001), Implications of Ethnic Diversity, *Economic Policy*, 16(32), 127–166.
 Dahlberg, M. & Edmark, K. & Lundqvist, H. (2011), Ethnic Diversity and Preferences for Redistribution, Uppsala University, Department of Economics, Center for Fiscal Studies, Working Paper 2011:1.
 Easterly, W. & Levine, R. (1997), Africa's Growth Tragedy: Policies and Ethnic Divisions, *Quarterly Journal of Economics*, 112, 1203–1250.
 Florida, R. (2003), Cities and the Creative Class, *City & Community*, 2: 3–19.
 Lazear, E.P. (2000), Diversity and Immigration, NBER Chapters, teoksessa Borjas, G.J. (Ed.): *Issues in the Economics of Immigration*, Chicago: University of Chicago Press, 117–142.
 Longhi, S. (2011), Impact of Cultural Diversity on Wages and Job Satisfaction in England, University College London, Department of Economics, Norface Research Programme on Migration, Norface Migration Discussion Paper 2011–10. www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_10_11.pdf
 Niebuhr, A. (2010), Migration and Innovation: Does Cultural Diversity Matter for Regional R&D Activity? *Papers in Regional Science*, 89, 563–585.
 Okediji, T.O. (2011), Social Fragmentation and Economic Growth: Evidence from Developing Countries, *Journal of Institutional Economics*, 7, 77–104.
 Ottaviano, G.I.P. & Peri, G. (2006), The Economic Value of Cultural Diversity: Evidence from US Cities, *Journal of Economic Geography*, 6, pages 9–44.
 Ozgen, C. & Nijkamp, P. & Poot, J. (2011), Immigration and Innovation in European Regions, Tinbergen Institute Discussion Paper 2011–112/3. www.tinbergen.nl/discussionpapers/11112.pdf
 Parrotta, P. & Pozzoli, D. & Pytlikova, M. (2011), The Nexus between Labor Diversity and Firm's Innovation, University College London, Department of Economics, Norface Research Programme on Migration, Norface Migration Discussion Paper 2011–5. www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_05_11.pdf
 Portes, A. & Vickstrom, E. (2011), Diversity, Social Capital, and Cohesion, *Annual Review of Sociology*, 37, 461–479.
 Raento, P. & Husso, K. (2002), Cultural Diversity, Fennia, 180: 1–2, 151–164.
 Sarvimäki, M. (2010), Vievätkö maahanmuuttajat kanta-
 väestön työpaikat? *Talous & Yhteiskunta*, 38:4, 10–15.